
Az európai öröklési rendelet alkalmazhatóságának egyes kérdései

Nagy Andrea*

A 650/2012/EU rendelet megteremtette az Európai Unióban lefolytatandó hagyatéki eljárások egysége rendszerét, elősegítve az áruk és szolgáltatások szabad áramlása, valamint a személyek szabad mozgása következményeként egyre gyakrabban felmerülő különböző tagállamokban keletkező hagyatéki vagyonelemek egy hagyatéki eljárásban való átadásának a lehetőségét. A közokiratok az eredeti tagállamhoz képest egy másik tagállamban ugyanolyan bizonyító erővel és hasonló joghatással bírnak. A rendelet alapján az Unióban a határokon átnyúló vonatkozású öröklések gyors, zökkenőmentes és hatékony rendezése érdekében az örökösök és az érdekeltek egy másik tagállamban, könnyen tudják igazolni jogállásukat, jogaikat és jogosítványait. Ennek lehetővé tétele érdekében a rendelet megalkotott egy egységes bizonyítványt, az európai öröklési bizonyítványt.

Kulcsszavak: határon átnyúló öröklési ügyek, joghatóság, alkalmazandó jog, szokásos tartózkodási hely, közokiratok, végrendelet, európai öröklési bizonyítvány

Certain issues concerning the applicability of the European Inheritance Regulation

Regulation 650/2012/EU created a system of unity of probate procedures to be conducted in the European Union, promoting the possibility of transferring probate assets arising in different Member States, which are increasingly arising as a result of the free flow of goods and services and the free movement of persons, in a probate procedure. Public documents have the same probative value and similar legal effect in another Member State compared to the original Member State. Based on the regulation, in order to quickly, smoothly and efficiently settle cross-border inheritances in the Union, heirs and interested parties in another Member State can easily prove their legal status, rights and rights. To make this possible, the regulation created a single certificate, the European Certificate of Inheritance.

Keywords: cross-border inheritance cases, jurisdiction, applicable law, habitual residence, public documents, testament, European Certificate of Inheritance

<https://doi.org/10.32980/MJSz.2025.2.195>

* Egyetemi docens, Miskolci Egyetem, Állam- és Jogtudományi Kar, Európai és Nemzetközi Jogi Intézet, Polgári Eljárásjogi Tanszék.

1. A rendelet megalkotásának előzményei és célkitűzései

A 650/2012/EU Rendelet megalkotásának előzménye, hogy az Unió célul tűzte ki, hogy fenntartja és továbbfejleszti a szabadságon, a biztonságon és a jog érvényesülésén alapuló térséget, amelyben biztosított a személyek szabad mozgása, annak érdekében, hogy a határokon átnyúló polgári ügyekben való igazságügyi együttműködésre vonatkozóan biztosítsa az együttműködést a belső piac megfelelő működésének elérése érdekében.

Ennek érdekében az Unió fenntartja és továbbfejleszti a szabadságon, a biztonságon és a jog érvényesülésén alapuló térséget, amelyben biztosított a személyek szabad mozgása, így különösen a határokon átnyúló vonatkozású polgári ügyekben való igazságügyi együttműködésre vonatkozóan.¹

A polgári ügyekben folytatott igazságügyi együttműködés sarokkövéként az Európai Tanács 1999. október 15-én és 16-án Tamperében tartott ülésén jóváhagyta az igazságügyi hatóságok ítéletei és egyéb határozatai kölcsönös elismerésének elvét, továbbá felkérte a Tanácsot és a Bizottságot, hogy fogadjanak el intézkedési programot ennek az elvnek a végrehajtására.

A Bizottság és a Tanács 2000. november 30-án elfogadta a polgári és kereskedelmi ügyekben hozott határozatok kölcsönös elismerése elvének érvényesítésére irányuló közös intézkedési programot. A program a kollíziós szabályok harmonizációjához kapcsolódó olyan intézkedéseket határoz meg, amelyek elősegítik a határozatok kölcsönös elismerését, és amely előírja egy, a végrendeletekre és az öröklésre vonatkozó jogi eszköz kidolgozását.

Az Európai Tanács a 2004. november 4-én és 5-én Brüsszelben tartott ülésén új programot fogadott el „Hágai program: a szabadság, a biztonság és a jog érvényesülésének erősítése az Európai Unióban” címmel. Ez a program hangsúlyozza, hogy az öröklési ügyekre vonatkozó olyan jogi eszközt kell elfogadni, amely foglalkozik különösen a jogszabályok közötti kollízió, a joghatóság, az öröklési kérdésekkel kapcsolatban hozott határozatok kölcsönös elismerése és végrehajtása, valamint az európai öröklési bizonyítvány kérdésével.

A Hágai Program alapján a Bizottság 2005. március 1. napján terjesztette elő az öröklésről és a végrendeletéről szóló Zöld Könyvet.² A Zöld Könyvben a Bizottság rögzítette, hogy egyre növekszik az emberek mobilitása a belső határok nélküli térségben, így emelkedik a különböző tagállamok állampolgárai közötti kapcsolatok száma is. Ez együtt jár az Unió több különböző államában történő vagyonszerzéssel, ami jelentősen bonyolítja az örökösödést. A Rendelet javaslatához kapcsolódó hatásvizsgálati jelentés szerint az Európai Unió területén bekövetkező öröklések 10%-a nemzetközi jellegű.

¹ Az Európai Unió működéséről szóló szerződés 81. cikke (2) bekezdésének c) pontjával összhangban az ilyen intézkedések magukban foglalhatnak többek között a tagállamokban alkalmazandó kollíziós szabályok, illetve joghatósági összeütközésekre vonatkozó szabályok összeegyeztethetőségének biztosítására irányuló intézkedéseket.

² Zöld Könyv: Öröklés és végrendelet, Brüsszel, 2005. 03. 01., COM (2005) 65 végleges

A Rendelet javaslatának³ általános indokolása szerint az öröklésre vonatkozóan a tagállamok - többek között a joghatóság tekintetében is - eltérő szabályozása akadályozza a személyek Unión belüli szabad mozgását, mert a polgárok komoly nehézségekkel szembesülnek a nemzetközi örökléssel összefüggésben felmerülő jogaik érvényesítése során. Ezért a javaslatnak az a célja, hogy lehetővé tegye az Európai Unióban letelepedett személyek számára, hogy öröklésüket előre megszervezzék, és hatékonyan biztosítsák a törvényes és/vagy végrendeleti örökösök, illetve hagyományosok, az elhunyttal kapcsolatban álló más személyek, valamint a hagyatéki hitelezők jogait. Az örökléssel kapcsolatos bírósági joghatóságra vonatkozó szabályok jelentősen eltérnek egymástól a különböző tagállamokban, amiből pozitív, illetve negatív joghatósági összeütközések származnak, ezért a polgárok nehézségeinek elkerülése érdekében egységes szabályozásra van szükség.

A javaslat hatásvizsgálati jelentése arra a megállapításra jutott, hogy egységes szabályozás hiányában a tagállamok hatóságai előtti párhuzamos eljárások odavezethetnek, hogy ugyanazon öröklés tárgyában, akár ugyanazon kérdésben is, több, akár egymásnak ellentmondó határozat születhet, főként azért, mert az egyes tagállami bíróságok eltérő jogokat alkalmaznak. Ez elősegítheti a forum shopping jelenség elszaporodását, mivel a felek annak a tagállamnak bíróságához fordulnak, amely által alkalmazott jog a számukra legkedvezőbb.

A jelentés szerint a Rendelet javaslatában megfogalmazott célok megvalósulásához szükséges a párhuzamos eljárásoknak és az eltérő jog alkalmazásának az elkerülése, ennek eszköze pedig a joghatóságra és az alkalmazandó jogra vonatkozó közös szabályozás.⁴

Az Európai Tanács a 2009. december 10-én és 11-én Brüsszelben tartott ülésén új többéves programot fogadott el, mely „A stockholmi program – A polgárokat szolgáló és védő, nyitott és biztonságos Európa” nevet viselte. Ebben a programban az Európai Tanács úgy vélte, hogy a kölcsönös elismerést – a tagállamok jogrendszereit, közrendjét („ordre public”) és az e területen fennálló nemzeti hagyományait tiszteletben tartva – ki kell terjeszteni a még nem lefedett, de a mindennapi élet szempontjából létfontosságú területekre, így az öröklésre és a végrendeletekre.

Elő kell segíteni a belső piac megfelelő működését azáltal, hogy megszüntetik azoknak a személyeknek a szabad mozgása előtti akadályokat, akik jelenleg nehézségekbe ütköznek a határokon átnyúló vonatkozású örökléssel összefüggő jogaik érvényesítése során. Az európai igazságszolgáltatási térségben a polgároknak képesnek kell lenniük öröklésük előzetes megszervezésére. Az örökösök és a hagyományosok, az örökhagyóhoz közel álló más személyek, valamint a hagyatéki hitelezők jogait hatékonyan kell biztosítani.

³ Commission Staff Working Document Accompanying the Proposal for a Regulation of the European Parliament and of the Council on jurisdiction, applicable law, recognition and enforcement of decisions and authentic instruments in matters of successions and on the introduction of the European Certificate of Inheritance, Impact Assessment, SEC (2009) 410 final, Brussels, 14.10.2009.

⁴ A hatásvizsgálati jelentés 3.1.2. és 5. pontja

E célkitűzések megvalósítás érdekében született meg 2012. július 04. napján az európai öröklési rendelet. A rendelet kiemelt újdonsága volt, hogy már nemcsak a joghatóságról, az öröklési ügyekben hozott határozatok elismeréséről és végrehajtásáról, az öröklési ügyekben kiállított közokiratok elfogadásáról és végrehajtásáról, rendelkezik, hanem az öröklési ügyekben alkalmazandó jogról, valamint új jogintézményként bevezeti az európai öröklési bizonyítványt.

A rendelet – általános célkitűzésének, azaz a tagállamokban öröklés tárgyában hozott határozatok kölcsönös elismerésének fényében, attól függetlenül, hogy a határozatot peres vagy peren kívüli eljárás eredményeként hozták, – eleget téve a határozatok elismerésére, végrehajthatóságára és végrehajtására vonatkozó, a polgári ügyekben folytatott igazságügyi együttműködés területén meglévő uniós eszközökhöz hasonló szabályokat írt elő.

Az öröklési ügyek rendezésére szolgáló, eltérő tagállami rendszerek figyelembevétele érdekében a rendelet valamennyi tagállamban⁵ biztosítja az öröklési ügyekben kiállított közokiratok elfogadását és végrehajthatóságát.

A közokiratok az eredeti tagállamhoz képest egy másik tagállamban ugyanolyan bizonyító erővel vagy legalábbis a lehető legnagyobb mértékben hasonló joghatással bírnak. Az, hogy egy adott közokiratnak milyen bizonyító erővel kell bírnia egy másik tagállamban, az eredeti tagállam joga határozza meg.

A rendelet öröklési ügyekben megalkotja a közokirat és a közokirat „hitelességének” olyan önálló fogalmát, amely olyan kérdésekre terjed ki, mint az okirat valódisága, az okirat alaki követelményei, az okiratot kiállító hatóság jogosítványai, valamint az okirat kiállítására vonatkozó eljárás.

A rendelet alapján az Unióban a határokon átnyúló vonatkozású öröklések gyors, zökkenőmentes és hatékony rendezése érdekében az örökösök és a hagyományosok, a végrendeleti végrehajtók, illetve a hagyatéki gondnokok egy másik tagállamban, például a hagyatéki javak fellelhetősége szerinti tagállamban könnyen tudják igazolni jogállásukat, jogaikat és jogosítványaikat.

Ennek lehetővé tétele érdekében a rendelet megalkotott egy egységes bizonyítványt, az európai öröklési bizonyítványt, amelyet egy másik tagállamban való felhasználásra állítanak ki, azonban a szubszidiaritás elvének tiszteletben tartása érdekében a bizonyítvány nem veszi át a tagállamokban hasonló célokra esetlegesen létező belső okiratok helyét.

A rendelet érvényesülésének a megkönnyítése érdekében a modern kommunikációs technológiák használatával formanyomtatványok alkalmazását írja elő, vagy engedi meg azon tanúsítványok esetében, melyeket a határozatok, közokiratok vagy perbeli egyezségek végrehajthatóvá nyilvánítása iránti kérelem, valamint az európai öröklési bizonyítvány iránti kérelem, illetve maga a bizonyítvány kapcsán kell benyújtani.

⁵ kivéve Dánia – Id. területi hatály kérdésért

2. A rendelet hatálya

2.1. A rendelet tárgyi hatálya. A rendelet hatálya a határon átnyúló örökösödési ügyekre terjed ki. A határon átnyúló jelleget az örökhagyó vagyonának eltérő tagállamokban való fekvése, elhelyezkedése adja. A rendeletet pozitív megközelítésben az öröklésre kell alkalmazni. A rendelet szerint az „öröklés” az örökhagyó vagyonában bekövetkező olyan jogutódlást jelenti, amely a vagyontárgyak, jogok és kötelezettségek haláleset miatti átszállásának valamennyi formáját magában foglalja, akár végintézkedés szerint megvalósuló átruházás, akár törvényes öröklés révén történő átszállás útján.

Így a rendelet hatálya kiterjed a hagyaték öröklésének valamennyi polgári jogi szempontjára, azaz a vagyontárgyak, jogok és kötelezettségek haláleset miatti átszállásának valamennyi formájára, akár az végintézkedés szerint megvalósuló átruházás, vagy törvényes öröklés révén történő átszállás útján történik.

A rendelet szabályozási köre kiterjed az öröklési ügyekre irányadó joghatóságra, az alkalmazandó jogra, az öröklési ügyekben hozott határozatok elismerésére és végrehajtására, valamint az öröklési ügyekben kiállított közokiratok elfogadására és végrehajtására, valamint az európai öröklési bizonyítványra.

A rendelet tárgyi hatálya nem terjed ki az adó-, vám- és közigazgatási ügyekre. Ezért a nemzeti jognak kell rendelkeznie például az adók vagy egyéb közigazgatási tartozások kiszámítási és behajtási módjáról, legyen szó az örökhagyónak az elhalálozás időpontjában fennálló adótartozásáról, illetve a hagyatékból vagy a kedvezményezettek által fizetendő bármilyen, az öröklés kapcsán felmerülő adóról. A nemzeti jognak kell rendeznie azt is, hogy a hagyatéki javaknak a kedvezményezettek számára a rendelet értelmében történő átadása és a hagyatéki javak nyilvántartásba vétele közül melyik adóköteles.

A rendelet tárgyi hatálya nem terjed ki a természetes személyek személyi állapotára, valamint a családi kapcsolatokra, a természetes személyek jogképességére és cselekvőképességére, a természetes személy eltűnésével, távollétével vagy holtak nyilvánításával kapcsolatos kérdésekre, a házassági vagyoni joggal és az ilyen kapcsolatokra alkalmazandó jog szerint a házassággal hasonló joghatásúnak tekintett kapcsolatokra alkalmazandó vagyoni jogi jogszabályokkal kapcsolatos kérdésekre, ideértve az egyes jogrendszerekben házassági szerződésként ismert megállapodásokat is, amennyiben azok nem foglalkoznak öröklési kérdésekkel, valamint a házasságával hasonló joghatásúnak tekintett kapcsolatokra vonatkozó vagyoni jogi rendszereket.⁶

A rendelet tárgyi hatálya nem terjed ki a nem haláleset folytán keletkező tartási kötelezettségekre, a szóbeli végrendelezések alaki érvényességére, az örökléstől eltérő módon létrehozott vagy átszállt vagyoni jogokra, érdekeltségekre és vagyontárgyakra⁷, a társasági jog, valamint a más jogi személyekre vagy jogi

⁶ Azonban egy adott öröklés ügyében a rendelet értelmében eljáró hatóságoknak az örökhagyó hagyatékának és a kedvezményezetteknek jutó részesedés meghatározása során a helyzettől függően figyelembe kell venniük a házassággal vagy az örökhagyó hasonló jogviszonyával kapcsolatos vagyoni jogi helyzet megszűnését is.

⁷ Például az ajándékok, a közös tulajdon a túlélő tulajdonostárs várományi jogával, a nyugdíjprogramok,

személyiség nélküli szervezetekre irányadó jogszabályok által szabályozott kérdésekre⁸, a társaságok, valamint a más jogi személyek vagy jogi személyiség nélküli szervezetek megszűnésére, megszüntetésére és egyesülésére, a célvagyon (trust) létrehozására, kezelésére és felszámolására.⁹

A rendelet tárgyi hatálya nem terjed ki a dologi jogok természetére, valamint az ingatlannal vagy ingósággal kapcsolatos jogok nyilvántartásba vételére és az ilyen jogok nyilvántartásba vételének vagy nyilvántartásba vétele elmulasztásának a joghatásaira.¹⁰

2.2. A rendelet területi, időbeli és személyi hatálya. A rendeletet az EU valamennyi tagállamában alkalmazni kell, kivéve Dániában és Írországban.¹¹ A rendeletet a 2015. augusztus 17. napján vagy azt követően elhunyt személyek utáni öröklésre kell alkalmazni. A rendelet személyi hatálya kiterjed az EU valamennyi tagállamában – Dánia kivételével- szokásos tartózkodási hellyel rendelkező örökhagyó hagyatéki eljárására.

2.3. A rendelet kapcsolata a nemzetközi egyezményekkel. A rendelet nem érinti a rendelet hatálya alá tartozó kérdésekre vonatkozóan az olyan nemzetközi egyezmények alkalmazását, amelyeknek a rendelet elfogadásának időpontjában egy vagy több tagállam a részese.

a biztosítási szerződések és a hasonló megállapodásokra. Azonban a rendelet által az öröklési jogra alkalmazandóként meghatározott jognak kell irányadónak lennie arra nézve, hogy az ajándékozás vagy más formájú, a halált megelőzően dologi jogot alapító, élők közötti rendelkezés – az öröklésre alkalmazandó jog értelmében – a kedvezményezettek részesedésének kiszámításakor helyt adhat-e osztályra bocsátási, levonási vagy hozzászámítási kötelezettségnek.

⁸ Például a társaságok, valamint a más jogi személyek vagy jogi személyiség nélküli szervezetek létesítő okiratában vagy alapszabályában foglalt záradékok, amelyek tagjaik halála esetére rögzítik a részesedés sorsát

⁹ Ez a kizárás nem értelmezhető a célvagyonok (trust) általános kizárásaként. A végrendelet útján létrehozott célvagyon vagy a törvényes örökléssel összefüggésben, törvény erejénél fogva létrejövő célvagyon az e rendelet értelmében az öröklésre alkalmazandó jog szabályozza a vagyontárgyak öröklési rendje és a kedvezményezettek meghatározása tekintetében.

¹⁰ Ezért a nyilvántartás helye szerinti tagállam jogának (ingatlan esetén a *lex rei sitae*-nek) kell meghatároznia, hogy milyen jogi feltételekkel és hogyan kell elvégezni a bejegyzést, és mely hatóságok – földhivatalok vagy közjegyzők – feleljenek annak ellenőrzéséért, hogy minden követelmény teljesül-e, és hogy a benyújtott vagy összeállított dokumentáció elegendő-e, illetve, hogy tartalmazza-e a szükséges adatokat. A hatóságok különösen azt ellenőrizhetik, hogy az örökhagyónak a nyilvántartásba vételhez bemutatott okiratban feltüntetett hagyatéki vagyontárgyhoz való joga be van-e jegyezve a nyilvántartásba, vagy más módon igazolt-e a nyilvántartás helye szerinti tagállam jogával összhangban. Az okiratok párhuzamos kiállításának elkerülése érdekében a nyilvántartó hatóságoknak el kell fogadniuk a más tagállamok illetékes hatóságai által kiállított olyan okiratokat, amelyek forgalmáról a rendelet rendelkezik

¹¹ Az Európai Unióról szóló szerződéshez és az Európai Unió működéséről szóló szerződéshez csatolt, Dánia helyzetéről szóló 22. jegyzőkönyv 1. és 2. cikke értelmében Dánia nem vett részt ennek a rendeletnek az elfogadásában, az rá nézve nem kötelező és nem alkalmazandó. A rendeletet elfogadásában nem vett részt az Egyesült Királyság és Írország sem, így rájuk nézve sem kötelező és nem alkalmazandó -a szabadságon, a biztonságon és a jog érvényesülésén alapuló térség tekintetében fennálló helyzetéről szóló 21. jegyzőkönyv 1. és 2. cikkével összhangban. Ez azonban nem érinti Írország arra vonatkozó lehetőségét, hogy az említett jegyzőkönyv 4. cikkével összhangban bejelentse azon szándékát, hogy e rendelet elfogadását követően elfogadja ezt a rendeletet. Nagy-Britannia az EU-ból való kilépésével teljesen kizárta magát a rendelet területi hatálya alól.

Különösen azok a tagállamok, amelyek szerződő felei a végintézkedések alakításaira alkalmazandó jogról szóló, 1961. október 5. napján kelt Hágai Egyezménynek, a rendelet 27. cikke helyett továbbra is az egyezmény rendelkezéseit alkalmazzák a végrendeletek és a közös végrendeletek alaki érvényessége tekintetében.

A rendelet nem zárja ki a Dánia, Finnország, Izland, Norvégia és Svédország között létrejött, az öröklésre, a végrendeletekre és a hagyatékok kezelésére vonatkozó nemzetközi magánjogi rendelkezéseket tartalmazó és az említett államok között 2012. június 1-jén létrejött kormányközi megállapodással felülvizsgált 1934. november 19-i egyezménynek az abban részes tagállamok általi alkalmazását, amennyiben azok a hagyatékok egyezmény szerinti kezelésének eljárási vonatkozásaival kapcsolatos szabályokról, és az e tekintetben az egyezmény szerződő államainak hatóságai által biztosított segítségnyújtásról, valamint az öröklési ügyekben hozott határozatok elismerését és végrehajtását szolgáló egyszerűbb és gyorsabb eljárásokról rendelkeznek.

Azonban a rendeletben szabályozott kérdések vonatkozásában a rendelet – mint a tagállamok közötti rendelet – elsőbbséget élvez a kizárólag két vagy több tagállam között megkötött egyezményekkel szemben.

3. A joghatóság szabályozása

3.1. Általános joghatóság. Annak a tagállamnak a bíróságai rendelkeznek joghatósággal az öröklés egészében történő határozathozatalra, amelynek a területén az örökhagyó szokásos tartózkodási helye elhalálozásának időpontjában volt.

A joghatósági szabályok részletezése előtt tisztázni szükséges azt a kérdést, hogy melyik „bíróság” jogosult eljárni, amely már a hatáskör kérdéskörébe vezet át. A rendeletnek tiszteletben kell tartania a tagállamokban az öröklési ügyek rendezésére alkalmazott eltérő rendszereket. A rendelet alkalmazásában a „bíróság” fogalmát ennél fogva tágan kell értelmezni, így abba nem csak a szó szoros értelmében vett, igazságszolgáltatási feladatokat ellátó bíróságok tartoznak bele, hanem egyes tagállamokban azon közjegyzők vagy nyilvántartó hivatalok is, akik vagy amelyek bizonyos öröklési ügyekben a bírósághoz hasonlóan igazságszolgáltatási feladatokat látnak el, továbbá azon közjegyzők és jogi szakemberek, akik egyes tagállamokban bíróság felhatalmazásával bizonyos öröklési ügyben igazságszolgáltatási feladatokat látnak el.¹²

A rendelet alkalmazásában „bíróság” minden olyan igazságügyi hatóság és minden egyéb olyan, öröklési ügyekben hatáskörrel rendelkező hatóság és jogi szakember, amely/aki igazságszolgáltatási feladatot lát el, vagy igazságügyi hatóság felhatalmazása alapján vagy igazságügyi hatóság ellenőrzése alatt jár el, feltéve, hogy ezek az egyéb hatóságok és jogi szakemberek szavatolják a pártatlanságot és

¹² A „bíróság” fogalmába nem tartoznak bele a tagállamoknak a nemzeti jog szerint öröklési ügyekben való eljárásra feljogosított nem igazságügyi hatóságai, például a közjegyzők a tagállamok többségében, ahol általában nem látnak el igazságszolgáltatási feladatokat.

a felek meghallgatáshoz való jogát, valamint feltéve, hogy a tevékenységük helye szerinti tagállam joga értelmében a határozataik ellen igazságügyi hatóság előtt jogorvoslattal lehet élni, vagy azokat igazságügyi hatóság felülvizsgálhatja és (konjunktív feltételként) a határozataik hasonló hatállyal és joghatással rendelkeznek, mint az igazságügyi hatóságok által ugyanilyen ügyben hozott határozatok.

Felmerül a kérdés, hogy mindazon közjegyzők, akik a tagállamokban öröklési ügyekben hatáskörrel rendelkeznek, gyakorolhatják-e hatáskörüket. Mindazon közjegyzők, akik a tagállamokban hatáskörrel rendelkeznek (függetlenül attól, hogy igazságszolgáltatási feladatot látnak el vagy sem) öröklési ügyekben, gyakorolhatják-e hatáskörüket.

Az, hogy egy adott tagállam közjegyzőire vonatkoznak-e a rendeletben meghatározott joghatósági szabályok, attól függ, hogy a „bírság” a rendelet szerinti fogalom meghatározásának hatálya alá tartoznak-e vagy sem.¹³

Amennyiben a közjegyzők igazságszolgáltatási feladatokat látnak el, vonatkoznak rájuk a joghatósági szabályok, és az általuk hozott határozatok forgalmára a határozatok elismerésére, végrehajthatóságára és végrehajtására vonatkozó rendelkezéseket kell alkalmazni. Amennyiben a közjegyzők nem látnak el igazságszolgáltatási feladatokat, nem vonatkoznak rájuk a joghatósági szabályok, de az általuk kiállított közokiratok forgalmára a közokiratokra vonatkozó rendelkezéseket kell alkalmazni.

Az általános joghatósági szabályok körében a másik tisztázandó kérdés a szokásos tartózkodási hely fogalma.¹⁴ A szokásos tartózkodási hely fogalmát a tagállamok legnagyobb részének nemzetközi magánjoga ismeri, és azt alkalmazza a személy és családjogi jogviszonyokra irányadó jog meghatározásához, ha nem is mindenütt elsődleges, de legalábbis kiegészítő kapcsolóelvként; némely jogrendszer fogalmi meghatározást is nyújt.¹⁵

A szokásos tartózkodási hely, mint kapcsoló tényező alkalmazását érintő legfőbb probléma, hogy sok esetben igen nehéz meghatározni egy személy szokásos tartózkodási helyét, és ebben a Rendelet sem nyújt segítséget, mert a fogalmat nem definiálja.¹⁶ A közösségi (uniós) jog egységes alkalmazásának követelményéből és az egyenlőség elvéből az következik, hogy a jelentésének és hatályának meghatározása érdekében a tagállami jogokra kifejezett utalást nem tartalmazó közösségi jogi rendelkezést az egész Közösségben (Unióban) önállóan és

¹³ A magyar szabályozás szerint a közjegyzők igazságszolgáltatási feladatokat látnak el, a közjegyzők az igazságszolgáltatás részei, így nem kérdés, hogy a magyar hagyatéki eljárásokban a közjegyző eljárása a bíróság eljárásával azonos hatályú.

¹⁴ A szokásos tartózkodási hely fogalmát- bár családjogi vonatkozású ügyekben – Wopera Zsuzsa több könyvében is részletezte, mely megállapításai a rendelet alkalmazásában is helytállóak. Ezért erről ld. bővebben:

Wopera, Zsuzsa: Az európai családjog gyakorlata Budapest, Magyarország : CompLex Wolters Kluwer (2017), 185 p. és Wopera, Zsuzsa (szerk.) A Brüsszel IIb rendelet kommentárja Budapest, Magyarország : ORAC Kiadó Kft. (2023)

¹⁵ Szócs Tibor: A nemzetközi öröklési jog szabályainak kommentárja (HVG-ORAC, 748 B/5 oldal, 2021), mely tudományos, e könyvfejezet terjedelmi kereteit jelentősen meghaladó, mélyreható szinten dolgozza fel a rendeletet.

¹⁶ Gothárdi Enikő: Az általános joghatóság szabályozása az Európai Unió öröklési rendeletében (MJ 2015/9., 525.)

egységesen kell értelmezni, figyelembe véve a rendelkezés összefüggéseit és a kérdéses szabályozás célját.¹⁷ Ennek az elvnek a megvalósítását azonban jelentősen megnehezíti, ha az uniós jog az adott rendelkezést illetően nem tartalmaz meghatározást.

A szokásos tartózkodási hely valamennyi nemzetközi magánjogi jogviszonyra alkalmazható, egységes definícióját nyilvánvalóan nem lehet megadni, mert a szokásos tartózkodási hely, mint kapcsoló szabály akkor tudja betölteni feladatát, ha az adott jogterület szempontjából legmegfelelőbb, az adott személy szabályozni kívánt életviszonyainak súlypontját kifejező joghoz teremt kapcsolatot.¹⁸

A rendelet talán éppen ezért is széleskörű iránymutatást ad a szokásos tartózkodási hely vonatkozásában. A rendelet a lakóhely vagy egyéb kapcsolóhelyek helyett elsősorban a szokásos tartózkodási helyre helyezte a hangsúlyt. Ennek indoka, hogy az európai polgárok növekvő mobilitása, továbbá az, hogy biztosított legyen az Európai Unión belül a megfelelő igazságszolgáltatás, valamint a tényleges kapcsolat az öröklés és azon tagállam között, amelyben a joghatóságot gyakorolja. Ezért a rendelet mind a joghatóság, mind az alkalmazandó jog meghatározása tekintetében az általános kapcsoló elvvé az örökhagyónak az elhalálozás időpontjában szokásos tartózkodási helyét tette.

A szokásos tartózkodási hely meghatározása céljából az öröklés ügyében eljáró hatóságnak átfogóan kell értékelnie az örökhagyónak a halálát megelőző években és az elhalálozása időpontjában fennálló életkörülményeit, figyelembe véve az összes releváns tényállási elemet, különösen az örökhagyónak az érintett államban való tartózkodása időtartamát és gyakoriságát, valamint annak körülményeit és indokait. Az így meghatározott szokásos tartózkodási hely szoros és tartós kapcsolatot kell hogy jelentsen az érintett állammal a rendelet konkrét célkitűzéseinek figyelembevételével.

Egyes esetekben az örökhagyó szokásos tartózkodási helyének megállapítása összetettnek bizonyulhat. Ez különösen akkor fordulhat elő, ha az örökhagyó szakmai vagy gazdasági okokból külföldre került és ott dolgozott, esetenként hosszú ideig, azonban a származási államával szoros és tartós kapcsolatot őrzött meg. Ez az eset az adott körülményektől függően úgy is értékelhető, hogy az örökhagyó szokásos tartózkodási helye továbbra is a családi és társadalmi életének központját képező származási államban található.

Összetett esetek adódhatnak abból, ha az örökhagyó élete során felváltva több államban élt, vagy az egyik államból a másikba utazott, ugyanakkor egyik államban sem telepedett le állandó jelleggel. Amennyiben az örökhagyó az egyik érintett állam állampolgára volt, illetve összes jelentősebb vagyontárgya az egyik érintett államban volt fellelhető, akkor az örökhagyó állampolgársága vagy ezeknek a vagyontárgyaknak a fellelhetősége különleges tényező lehet az egész tényállás átfogó értékelésekor.

¹⁷ Burián László: Európai kollíziós jog: Korszak- és paradigmaváltás a nemzetközi magánjogban? https://jak.ppke.hu/uploads/articles/12417/file/kollizios_jogegysegites.pdf

¹⁸ Gothárdi Enikő: Az általános joghatóság szabályozása az Európai Unió öröklési rendeletében (MJ 2015/9., 525.)

A fentiekből következően az örökhagyó elhalálozásakor fennállt szokásos tartózkodási helye abban a helyben határozható meg, ahol az örökhagyó érdekeltségeinek központja halálának időpontjában volt. Ennek megállapítása során az ügyben ismert valamennyi körülményt értékelni kell, így különösen az örökhagyó adott tagállamban való tartózkodásának hosszát és folyamatosságát, a tagállamba költözésének indokát, az ott folytatott tevékenységét, a kialakított családi és szociális kapcsolatait. Jelentőséggel bírhat, hogy az örökhagyó rendelkezett-e és milyen jogcímen lakással, volt-e folyamatos munkaviszonya vagy vállalkozása, beszélt-e az adott tagállam nyelvét, családtagjai ebben a tagállamban éltek-e, illetve ott alapított-e családot, és nem zárható ki, hogy adott esetben az örökhagyó állampolgársága is a szokásos tartózkodási hely meghatározása során értékelendő tényezőnek minősül. Ezek az objektív tények azonban önmagukban nem feltétlenül döntő jelentőségűek, mert mindemellett figyelemmel kell lenni az örökhagyó szándékára is azt illetően, hogy milyen céllal és milyen hosszú időtartamra kívánt az adott tagállamban tartózkodni, ott kívánta-e érdekeltségeinek központját kijelölni.¹⁹

Szőcs Tibor a rendelet alapján értelmezési problémaként felmerülő szokásos tartózkodási hely egyes eseteit az alábbiak szerint tipizálta, aszerint, hogy az örökhagyó milyen okból alakította ki a határon átnyúló szokásos tartózkodási helyét.²⁰

Így megkülönböztethetjük a kifejezetten egzisztenciális okból, azaz megélhetés miatt kialakított szokásos tartózkodási helyet – ahol a családügyi kapcsolatok dönthetik el, hogy az örökhagyó hol rendelkezett szokásos tartózkodási hellyel. Ez esetben a hazájuktól eltérő országban élő személyek nagy része kifejezetten egzisztenciális okból - "szakmai vagy gazdasági okból" - hagyja el hosszabb-rövidebb időre származási országát. A külföldre költözés körülményei, a származási országgal fennmaradó kapcsolat intenzitása ugyanakkor rendkívül eltérően alakulhat. A 24. preambulumbekzdés első fordulata szerint az olyan örökhagyó szokásos tartózkodási helyének, aki adott esetben már hosszabb ideje a származási államától eltérő államban dolgozik vagy folytat ott egyéb keresőtevékenységet (például valamilyen önálló vállalkozás), továbbra is a származási állama tekintendő, amennyiben azzal "szoros és tartós kapcsolatot őrzött meg". Ilyen kapcsolatnak különösen az tekinthető, ha az érintett örökhagyó családi és egyéb emberi kapcsolatrendszerének középpontja továbbra is a származási államában van. Ebben az esetben az örökhagyót a szakmai-megélhetési kapcsolatrendszere, illetőleg a családi kötelei két eltérő államhoz fűzik, e preambulumbekzdés a családi kapcsolatrendszernek tulajdonít nagyobb súlyt.

A határközeli ingázók, a határozott idejű kiküldetés céljából külföldön tartózkodók, hivatásgyakorlás céljából külföldön élő személyek szokásos tartózkodási helye általában a kiinduló, azaz a származási országban van.

A külföldi államban letelepedett nyugdíjasoknál, ha az örökhagyó hazai államában érdekeltségeit felszámolta (pl. lakását eladta vagy tartós jelleggel kiadta), a

¹⁹ Gothárdi Enikő: Az általános joghatóság szabályozása az Európai Unió öröklési rendeletében (MJ 2015/9., 528.)

²⁰ Szőcs Tibor: A nemzetközi öröklési jog szabályainak kommentárja (HVG-ORAC, 748 B/5 oldal, 2021 [28]-[75] pont)

letelepedésének helye szerinti államban ingatlant vásárolt vagy bérelt huzamos időtartamra, ott bankszámlát nyitott, a hatósági bejelentkezéssel kapcsolatos kötelezettségének eleget tett, az összességében rendszerint megalapozza azt, hogy szokásos tartózkodási helye ebben az államban van.

Nehézségek ezzel szemben a sajátos, "kétlaki életmódot" folytató nyugdíjas örökhagyóval kapcsolatban merülhetnek fel, aki az év egy részét a hazai államában, a másik részét viszont új környezetében tölti el; az év folyamán közel azonos időt tölt mindkét helyen, és a hazai államában sem számolta fel teljesen érdekeltségeit, (így pl. fenntartotta ottani lakását), ahol a mérlegelésbe az egyéb körülményeket is be kell vonni, nincs egyértelmű megoldás a szokásos tartózkodási hely meghatározására, az eset összes körülményei alapján kell mérlegelni.

A következő esetkör a külföldi intézményben gondozott idős személy halála esetén merül fel. Az egyik álláspont szerint az olyan esetekben, amikor az idős örökhagyó a külföldi otthonban történt elhelyezésének időpontjában állapotánál fogva már nem volt képes akaratának önálló alakítására, az idősotthonba költöztetése nem alapoz meg új szokásos tartózkodási helyet. Más álláspontok ezzel szemben abból indulnak ki, hogy miután az örökhagyó mindennapi életvitelének színtere a gondozási helye szerinti államba tevődött át, a szokásos tartózkodási helye is immár ez. A kérdésekben megszilárdult joggyakorlat egyelőre nem alakult ki.

3.2. A joghatóságra vonatkozó megállapodás. Amennyiben az örökhagyó az utána történő öröklésre alkalmazandó jognak a rendelet szerinti valamely tagállam jogát választotta (ld. lentebb), az érintett felek megállapodhatnak arról, hogy ezen tagállam bírósága vagy bíróságai kizárólagos joghatósággal rendelkezzenek az öröklési ügyekben történő határozathozatalra. A joghatóságra vonatkozó megállapodást írásba kell foglalni, keltezni kell, és azt az érintett feleknek alá kell írniuk. A megállapodás tartós rögzítését biztosító, elektronikus módon történő bármely közlés egyenértékűnek minősül az írásos formával.

3.3. A joghatóság hiányának megállapítása jogválasztás esetén. Amennyiben az örökhagyó az utána történő öröklésre alkalmazandó jognak a rendelet szerinti valamely tagállam jogát választotta, az eljáró bíróság az eljárásban részt vevő egyik fél kérelmére megállapíthatja joghatóságának hiányát, ha úgy ítéli meg, hogy – figyelembe véve az öröklés gyakorlati körülményeit, például a felek szokásos tartózkodási helyét és a vagyontárgyak fellelhetőségét – a választott jog szerinti tagállam bíróságai alkalmasabbak az öröklés tárgyában történő határozathozatalra. Az eljáró bíróság az eljárásban részt vevő egyik fél kérelmére megállapíthatja joghatóságának hiányát akkor is, ha az eljárásban részt vevő felek arról állapodtak meg, hogy a választott jog szerinti tagállam bíróságának vagy bíróságainak joghatóságát kötik ki.

3.4. Joghatóság jogválasztás esetén. Azon tagállam bíróságai, amelynek jogát az örökhagyó a rendelet szerint kiválasztotta, joghatósággal rendelkeznek az öröklés tárgyában történő határozathozatalra, ha valamely korábban eljáró bíróság ugyanazon ügyben megállapította joghatóságának hiányát, vagy az eljárásban részt vevő felek arról állapodtak meg, hogy az említett tagállam bíróságának vagy bíróságainak joghatóságát kötik ki vagy az eljárásban részt vevő felek kifejezetten

elfogadták az eljáró bíróság joghatóságát. Az öröklési ügyben *a hivatalból eljárást indító bíróság megszünteti az eljárást*, ha az eljárásban részt vevő felek arról állapodtak meg, hogy az öröklést békés úton, peren kívül rendezik azon tagállamban, amelynek jogát az örökhagyó a rendelet szerint kiválasztotta.

3.5. Joghatóság megjelenés alapján. Amennyiben az eljáró bíróság azért járhat el, mert az örökhagyó az eljáró bíróság jogát kiválasztotta,²¹ és az e szerint joghatósággal rendelkező tagállami bíróság előtt folyamatban lévő eljárás során kiderül, hogy nem minden, az említett eljárásban részt vevő fél részes fele a joghatóságra vonatkozó megállapodásnak, akkor a bíróság folytatja az eljárást, ha az eljárásban részt vevő, de a megállapodásban nem részes felek a bíróság joghatóságának vitatása nélkül megjelennek a bíróság előtt. Amennyiben az eljárásban részt vevő, de az adott megállapodásban nem részes felek vitatják az a fenti bíróság joghatóságát, a bíróság megállapítja joghatóságának hiányát. Ez esetben az általános joghatóság vagy a kiegészítő joghatósággal rendelkező bíróságok járhatnak el, és rendelkeznek joghatósággal az öröklés tárgyában történő határozathozatalra.

3.6. Kiegészítő joghatóság. A kiegészítő joghatóság szabálya tulajdonképpen kisegítő joghatósági szabály. Amennyiben az örökhagyó szokásos tartózkodási helye elhalálozásának időpontjában nem valamely tagállamban található, a hagyatéki vagyontárgyak helye szerinti tagállam bíróságai mégis joghatósággal rendelkeznek az öröklés egészében történő határozathozatalra, ha az örökhagyó elhalálozásának időpontjában rendelkezett ennek a tagállamnak az állampolgárságával, vagy ennek hiányában az örökhagyó előző szokásos tartózkodási helye az említett tagállamban volt, amennyiben ez a szokásos tartózkodási hely a bírósági eljárás kezdő időpontjától visszafelé számított öt évnél nem korábban változott meg. Amennyiben egyik tagállam bírósága sem rendelkezik a fentiek értelmében joghatósággal, a hagyatéki vagyontárgyak helye szerinti tagállam bíróságai mégis joghatósággal rendelkeznek az e vagyontárgyak tekintetében történő határozathozatalra.

3.7. Forum necessitatis. Ez a „legkapcsolatszegényebb” joghatósági ok, amely alapján tagállami bíróság csak kivételes esetben járhat el. Amennyiben a rendelet egyéb rendelkezései alapján egyik tagállam bírósága sem rendelkezik joghatósággal, kivételes esetben valamely tagállam bíróságai határozatot hozhatnak az öröklés tárgyában, amennyiben az eljárás megindítása vagy lefolytatása ésszerűtlen vagy lehetetlen lenne egy olyan harmadik államban, amelyhez az ügy szorosan kapcsolódik.

Ilyen kivételes eset állhat fenn, ha az érintett harmadik államban például polgárháború miatt nincs lehetőség az eljárás lefolytatására, vagy ha a kedvezményezettől észszerűen nem várható el, hogy az említett államban eljárást kezdeményezzen, vagy abban részt vegyen. Ez a joghatósági ok különösen az olyan helyzetek orvoslására szolgál, amelyekben az igazságszolgáltatás megtagadásának a veszélye áll fenn. Azonban ezen rendkívüli joghatósági ok alkalmazásának további feltétele, hogy az ügynek kielégítő mértékben kell kapcsolódnia az eljáró bíróság

²¹ Id. 22. cikk

szerinti tagállamhoz, azaz az ügynek a megkeresett bíróság szerinti tagállammal elegendően szoros kapcsolatban kell állnia.

3.8. Az eljárás hatályának korlátozása. Ha az örökhagyó hagyatéka harmadik államban található vagyontárgyat is tartalmaz, az öröklés tárgyában eljáró bíróság az egyik fél kérésére úgy dönthet, hogy egy vagy több ilyen vagyontárgy tekintetében nem hoz határozatot, ha feltehető, hogy az említett vagyontárgyak tekintetében hozott határozatát nem fogják elismerni, és adott esetben nem fogják végrehajthatóvá nyilvánítani az említett harmadik államban.

4. A joghatóság vizsgálata

Amennyiben valamely tagállam bírósága előtt olyan öröklési ügyben indul eljárás, amely tekintetében a rendelet értelmében nem rendelkezik joghatósággal, a bíróság hivatalból megállapítja joghatóságának hiányát.

4.1. Az elfogadhatóság vizsgálata. Amennyiben az alperes, aki más államban rendelkezik szokásos tartózkodási hellyel, mint az a tagállam, ahol az eljárás megindult, nem jelenik meg a bíróság előtt, a joghatósággal rendelkező bíróság az eljárást mindaddig felfüggeszti, amíg meg nem állapítja, hogy az alperes a védekezéséről történő gondoskodáshoz kellő időben átvehette az eljárást megindító vagy az azzal egyenértékű iratot, vagy hogy valamennyi szükséges intézkedést megtették ennek érdekében.²²

4.2. Perfüggőség kérdése. A perfüggőség kérdését a rendelet a többi európai eljárásjogi renDELETEHÉZ hasonlóan szabályozza. Perfüggőségről akkor beszélhetünk, ha azonos felek között ugyanabból a ténybeli alapból származó ugyanazon jog iránt különböző tagállamok bíróságai előtt indult eljárás. Ebben az esetben valamennyi olyan bíróság, amely előtt az eljárás később indult meg, hivatalból felfüggeszti az eljárást annak a bíróságnak a joghatósága megállapításáig, amely előtt elsőként indult meg az eljárás. Amennyiben azon bíróság megállapítja a joghatóságát, ahol elsőként indult meg az eljárás, valamennyi olyan bíróság, amely előtt az eljárás később indult meg, az első bíróság javára megállapítja saját joghatóságának hiányát.

4.3. Összefüggő eljárások. A perfüggőség kérdésétől meg kell különböztetni az összefüggő eljárásokat, amely esetében nem azonos ügyekről beszélhetünk, hanem olyan ügyekről, amelyeknél az egyik eldöntése a másik előkérdése. Két ügy akkor tekintendő összefüggőnek, ha olyan szoros kapcsolat áll fenn közöttük, hogy a

²² A rendelet szerint az iratok kézbesítésére a tagállamokban a polgári és kereskedelmi ügyekben a bírósági és bíróságon kívüli iratok kézbesítéséről (iratkezelés) szóló, 2007. november 13-i 1393/2007/EK európai parlamenti és tanácsi rendelet (9) 19. cikkét kell alkalmazni. Azonban jelenleg az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2020/1784 rendelete (2020. november 25.) a tagállamokban a polgári és kereskedelmi ügyekben a bírósági és bíróságon kívüli iratok kézbesítéséről szóló rendeletet kell alkalmazni. Amennyiben a kézbesítési rendelet nem alkalmazandó, kiegészítő szabályként a polgári és kereskedelmi ügyekben keletkezett bírósági és bíróságon kívüli iratok külföldön történő kézbesítéséről szóló, 1965. november 15-i hágai egyezmény 15. cikkét kell alkalmazni, ha az eljárást megindító iratot, illetve az azzal egyenértékű iratot az említett egyezmény alapján külföldre kellett továbbítani.

külön eljárásokban hozott, egymásnak ellentmondó határozatok meghozatalának elkerülése végett célszerű azokat együttesen tárgyalni és róluk együttesen határozni.²³

Amennyiben összefüggő eljárások különböző tagállamok bíróságai előtt vannak folyamatban, valamennyi olyan bíróság, amely előtt az eljárás később indult meg, felfüggesztheti az eljárását.

Amennyiben ezen eljárások első fokon vannak folyamatban, valamennyi olyan bíróság, amely előtt az eljárás később indult meg, valamely fél kérelmére joghatóságának hiányát is megállapíthatja, ha az említett eljárásokra az a bíróság, amely előtt elsőként indult meg az eljárás, joghatósággal rendelkezik, és a rá vonatkozó jog az eljárások egyesítését lehetővé teszi.

Összefoglalva az EÖR. rendelkezései megteremtették az Európai Unióban lefolytatandó hagyatéki eljárások egysége rendszerét, elősegítve az áruk és szolgáltatások szabad áramlása valamint a személyek szabad mozgása következményeként egyre gyakrabban felmerülő különböző tagállamokban keletkező hagyatéki vagyonelemek egy hagyatéki eljárásban való átadásának a lehetőségét.

Irodalomjegyzék

- Wopera, Zsuzsa: *Az európai családjog gyakorlata*, Complex Wolters Kluwer (2017), 185 p.
- Wopera, Zsuzsa: (szerk.) *A Brüsszel IIb rendelet kommentárja* Budapest, Magyarország : ORAC Kiadó Kft. (2023)
- Szócs Tibor: *A nemzetközi öröklési jog szabályainak kommentárja* (HVG-ORAC, 748 B/5 oldal, 2021)
- Gothárdi Enikő: *Az általános joghatóság szabályozása az Európai Unió öröklési rendeletében* (MJ 2015/9., 525.)
- Burián László: *Európai kollíziós jog: Korszak- és paradigmaváltás a nemzetközi magánjogban?*
https://jak.ppke.hu/uploads/articles/12417/file/kollizios_jogegysegeseites.pdf

²³ Ilyen esetről beszélhetünk, amikor két örökhagyó egymás után örökölné, és az – elhalálozás időpontja szerinti - első örökhagyó hagyatékátadása attól függ, hogy a második örökhagyónak kik az örökösei.